

„Mindenkitől külön és mindenkivel egységben”

Szemlélődő szerzetesi élet ma az egyházban

„Ha vágyakozol az imádságra, mondj le mindenről, hogy örökölj mindent.”¹ A korai szerzetesség egy népszerű kézikönyvből származó mondás ma is képes megérinteni bárkit, aki élő tapasztalatot szerez az imádságról, az Istennel való intimitás életet formáló dinamizmusáról. A szemlélődés és a szemlélődő imádság az utóbbi évtizedek egyházi tapasztalatában és nyelvezetében egyre nagyobb teret hódít. Különböfélé iskolák tanítják, a lelkigyakorlatos házakban végezhető szemlélődő lelkigyakorlatok pedig a Lélek gyümölcseit termik idehaza is a szerzetesközösségek és a családok életében. A szemlélődő imádságnak olyan világszerte ismert tanítói működnek egyházunkban, mint Jálics Ferenc vagy Mustó Péter, s a szemlélődés, mint téma, részét képezi annak a Pál Ferenc névvel fémjelzett pozitív pszichológiát spiritualitással ötvöző útnak is, amely komoly tömegeket mozgat meg. A városi életritmusban őrlődő ember számára vonzó perspektíva időnként elcsendesedni, „kiülni a folyó partjára, és hagyni, hogy folyjon”. De vannak-e még ma is olyanok, akik valóban képesek lemondani mindenről azért, hogy életük minden napját a szemlélődés töltsse ki, hogy egészen leegyszerűsödve az imádság legyen egyedüli osztályrészük?

Dimenziótól életformáig

A 20. század végének szerzetesi útkeresésében fontos szerepet játszott a szemlélődő dimenzió felfedezése. A Szerzetesek és Világi Intézmények Kongregációja által kiadott 1980-as dokumentum hangsúlyozza „a Szentlélekben való élet abszolút elsőbbségét”,² s a szemlélődést, mint Isten ajándékaként megtapasztalt kegyelmi valóságot, a zsinat utáni években mély krízisbe kerülő európai szerzetesség megújulásának legfőbb „titkaként” mutatja be. VI. Pál pápa szavait idézve hangsúlyozza, hogy „a szív figyelmének Istenre való összpontosítása, amit szemlélődésnek nevezünk, a szellem legmagasabb rendű és legteljesebb aktivitása, mely korunkban is el tudja rendezni, és el kell, hogy rendezze az emberi aktivitás roppant piramisát”.³

A kontemplatív dimenzió újrafelfedezése ugyanakkor még élesebben veti fel a szemlélődő szerzetesi élet hiányának vagy alig érezhető egyházi jelenlétének a kérdését. Hiába népszerű a szemlélődés az utóbbi évtizedek nyugati egyházában, a szemlélődő szerzetesi élet sokhelyütt krízisben van, létszámában rohamosan csökken, és komoly kihívásokkal kell szembenéznie. Ugyanaz a korszellem, mely érzékeny az egyén életének spirituális dimenziójára és a szemlélődéssel járó egyetemes távlatokra, nem tud mit kezdeni az elköteleződéssel járó helyhez kötöttséggel, még kevésbé a mindent átszövő telekommunikációról való lemondással. Végletes haszonelvősége pedig fennakad az első látásra „haszontalan”, azonnali eredményt felmutatni nem tudó életforma láttán.

Bár a női szemlélődő szerzetesközösségek száma és létszáma is drasztikusan csökken Nyugat-Európában, ugyanakkor a megújulás reményének apró jelei is tapasztalhatók, s ebben a magyarországi helyzet kivételesen jónak mondható. A magyarszéki kármelita és a szécsényi klarissza nővérek csendes jelenléte sokak számára jelent megtartó erőt és útmutatást, s az olyan monasztikus életet élő közösségek, mint a kismarosi és az érdi ciszterci nővéreké,

¹ Evagriosz Pontikosz: *De oratione* 36 (PG 79, 1176).

² *A szerzetesi élet szemlélődő dimenziója*. In: *Szentszéki dokumentumok a megszentelt életről, 1964–2002*. (Szerk. és előszó Tózsér Endre.) Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola, Budapest, 2007, 118.

³ VI. Pál pápa 1965. december 7-i beszédéből, idézi *A szerzetesi élet szemlélődő dimenziója*. In: *Szentszéki dokumentumok*, i. m. 119.

szintén hatékonyan tanúskodnak a köztünk lévő Isten Országáról. Ezzel szemben a szemlélődő férfi szerzetesközösség idehaza évszázadok óta „hiánycikk”. Az imádságnak élő férfi közösségeket a felvilágosodás szelleme nemcsak a magyar szerzetesség térképéről, hanem az egyházi mentalitásból is kitörölte. A mai hívek és egyházi vezetők többsége számára nemcsak ismeretlen ez az életforma, hanem érthetetlen és értelmezhetetlen is, amikor férfi szerzetesek, ráadásul felszentelt papok a lázas lelkipásztori, nevelő, apostoli tevékenység helyett „csak” imádkoznak és esetleg fizikai vagy szellemi munkát végeznek.

Emiatt nem haszontalan feltenni a kérdést, hogy mi a helye és a létjogosultsága ma az egyházban a nálunk kevésbé ismert szemlélődő életnek. Hogyan lehet „az egyház ékessége és a mennyei kegyelem forrása”⁴ a visszavonultan, imádságban és önmegtagadásban leélt megszentelt élet? Milyen gyümölcsöket terem Isten népe számára a kontemplatív élet, és milyen kihívásokkal kell szembenéznie annak, aki szerzetesi életét „mindenkitől elkülönülve és mindenkivel harmonikusan egyesülve”⁵ akarja megélni?

Ki a „teljesen szemlélődő”?

Mindenekelőtt hasznos lehet meghatározni azokat a kereteket, melyek megléte esetében szemlélődő szerzetesi életről beszélhetünk, még akkor is, ha egyértelmű definíciót nehéz, vagy egyáltalán lehetetlen találni.

A keresztény szerzetesség történetének első évszázadairól nyugodt szívvel megállapítható, hogy a szerzetesi élet természete szerint alapvetően a szemlélődésre irányult. A *theória*, szemlélődés nem egy meghatározott életforma jelzője, hanem a szerzetes lelki fejlődésének célja volt, s az „aktív élet” (*praktiké*) az aszketikus gyakorlatokat jelölte, melyek a szemlélődésre felkészítettek. A szerzetesek társadalmi szerepvállalása akár keleten, a Nagy Szent Bazil-féle szerzetességben, akár nyugaton, az ágostoni regulákat követőknél, ennek az alapvető célnak alárendelt, abból forraszó tevékenység. Az imádságnak ez a mindent átható dimenziója, a szerzetesi létforma szemlélődésre való irányultságának egyértelműsége sokáig jellemző maradt. A domonkos jelmondat, „*contemplata aliis tradere*”, de még a szent ignáci lelkiséget fémjelző „*contemplativus simul in actione*” mottó is arról tanúskodik, hogy a szemlélődés nem a szerzetesek egy jogi szempontból meghatározott csoportjához, nem egyes rendekhez kötődött, hanem az életállapot alapvető jellemzője, célja és forrása volt.

A keleti egyházak szerzetesi hagyományában ez az egyensúly a későbbiekben is megmaradt. Bármilyen tevékenységet végezzenek is egy monostor szerzetesei, akár több, akár kevesebb aktivitást tesz lehetővé a közösség életszabálya, a *hészükhia*, a szív csendessége, a virrasztó belső figyelem, melynek velejárója a Jézus-ima, általános, minden monachusra érvényes ideál. A szemlélődésben való előrehaladás az egyre teljesebb belső összeszedettség felé pedig általában együtt jár a nagyobb magány vállalásával, a közösségek mellett rugalmasan választható fél-remete és remete életformával.

Nyugaton ezzel szemben a szerzetesség új formáinak megjelenésével, az „aktív”, „apostolkodó” szerzetesrendek elterjedésével a szemlélődő élet mindinkább az aktív élettel szembeállított egyházi jogi kategória lett, s a közösségben élő szerzetesek egy sajátos, szűk csoportját, azon belül is egyre inkább a női közösségeket kezdte jelenteni. A „vegytisztá” szemlélődő közösségek kritériuma a nyugati szabályozásban a közösség elzártságának mértéke, jogi kifejezéssel a klauzúra lett. Jól példázza ezt a *Sponsa Verbi* dokumentum 11. pontja, mely szerint „egy intézmény akkor teljesen szemlélődő, ha tagjai minden belső vagy külső tevékenységüket az Istennel való egység intenzív és állandó keresésére irányítják”, s emellett a közösség olyan mértékben „kizárja az apostolkodás külső, direkt feladatait”, hogy tagjainak még fizikai jelenléte sem megengedett az egyházi közösség eseményein, „a világtól

⁴ *Perfectae caritatis* 7.

⁵ Evagriosz Pontikosz: *De oratione* 124 (PG 79, 1193).

való elzártságot pedig konkrét és hatékony formában gyakorolja, nem pedig csak jelképesen”.⁶ A meghatározás értelmében az Istennel való intimitás egész életet felölelő keresésén túl a szolgálatok kizárása és a közösség elzártsága az a két kritérium, mely a szoros értelemben vett szemlélődő életet meghatározza.

Ennél a nem sok mozgásteret hagyó, erősen jogi és negatív előjelű meghatározásnál – melynek értelmében a teljesen szemlélődő élet gyakorlatilag az úgynevezett „pápai klauzúrák” nővértársaságokra, a férfiaknál pedig a karthauzi és a Monte Corona-i kamalduli remetékre szorítkozna – a közelmúlt egyházi tapasztalata szerencsére színesebb, árnyaltabb és gazdagabb. A szerzetesi életről szóló dokumentumokból kitűnik, hogy a hagyományosan monasztikusnak nevezett szerzetesközösségek közül többnek az életformája megfelel a szemlélődő élet kritériumainak. A ciszterci rend nálunk „trappista” néven ismert szigorú obszervanciájának konstitúciója például a rend természetének meghatározásakor hangsúlyozza, hogy életük „teljes egészében a szemlélődésre irányul”.⁷ A jogi szabályozásban a „monasztikus klauzúra”⁸ megjelenése lehetővé tette, hogy a vendégfogadásra hagyományosan nyitott nővértársaságoknak se kelljen emiatt „kevésbé szemlélődőnek” érezniük magukat. Az új egyházjog végül újra elismerte a püspököknek alárendelt remete, anakóréta korábban eltűnt kategóriáját,⁹ ami tovább gazdagítja a szemlélődő élet képét a nyugati egyházban.

A külső, jogi kritériumok iménti meghatározásához azonban mindenképpen hozzá kell tenni, hogy a szerzetesi élet szubjektív értelemben nem az elzárkózás és bezárkózás következtében lesz „teljesen szemlélődő”, hanem a Szentlélekre való nyitottságtól, akinek átalakító ereje teljesen birtokba veszi a Szentháromság titkát szemlélő lelket. A szemlélődő élet határait tehát nem a klauzúrák monostor falai, hanem az istenkeresés radikalitásának minden mást alárendelő életritmus konkrét keretei és a halló és látó szív védvonalai jelölik ki.

A Szentháromság és az egyház misztériumában

Ha valaki keresztényként az életét az imádságnak szenteli, Krisztus szeretetére válaszolva teszi mindezt. A sajátos meghívás és a vele járó lefoglaltság a szemlélődő szerzetes Krisztus-kapcsolatának különleges minőséget kölcsönöz: azokhoz a kiválasztott tanítványokhoz válik hasonlóvá, akiket az evangéliumokban Jézus maga mellé vett az Atyával való belsőleges együttléte idején, mint a Tábor-hegyen vagy az Olajfák hegyén.

Aki a Szentlélek ajándékaira megnyílván egész életével a Krisztussal való egyesülésre törekszik, az a szüntelen imádság révén bekapcsolódik Krisztus állandó imádságába. A szemlélődő élet ily módon egyedülálló részesedés az Atya és a Fiú kapcsolatában.

A Szentháromság életében való részesedésből fakad a szemlélődő élet eucharisztikus dimenziója: „A Vőlegény-Krisztus ajándékára, aki a kereszten teljesen feláldozta testét, a monasztikus szerzetes(nő) ugyanígy válaszol, odaadva ‘testét’, feláldozva önmagát Jézus Krisztussal az Atyának, mint a megváltás munkatársa. Így a világtól való teljes elszigeteltség az egész klauzúrák életnek eucharisztikus értéket ad, az áldozaton és engesztelően túl odaadásukból – részesedvén a szeretett Fiú hálaadásában – hálaadás is lesz az Atya iránt.”¹⁰

Ez a különleges egységkapcsolat az alapja annak, hogy az egyház misztikus hagyományában a szemlélődő életet, különösen annak női ágát a középkortól kezdve előszeretettel tekintették a Krisztussal való jegyesi kapcsolat paradigmatis megélésének. Az

⁶ *Verbi Sponsa. A szemlélődő élet és a monasztikus szerzetesnők klauzúrája.* In: *Szentszéki dokumentumok*, i. m. 416.

⁷ „Hic Ordo institutum est monasticum quod ad contemplationem integre ordinatur.” OCSO Konstitúció 2. pont.

⁸ *Verbi Sponsa* 13.

⁹ CIC 603.

¹⁰ *Verbi Sponsa* 3.

újszövetségi teológiai hagyomány az egyházat tekinti Krisztus jegyesének: Krisztus mint vőlegény-messiás (vö. Mt 9,15; 25,1) megvalósítja Isten és a megváltott emberiség menyegzőjét, s a benne hívőket a Szentlélek által egy testbe gyűjtve képessé teszi őket arra, hogy a menyasszonyi, teljes és tiszta ragaszkodással válaszoljanak kezdeményező szeretetére.

Ami az egyház egészének, a Jelenések könyvének égből alászálló menyasszonyának a sajátja (vö. Jel 21,9–10), azt mintegy látható, „képmási” minőségben jeleníti meg a megszentelt élet szemlélődő formája. A kontemplatív élet az egyház szívében csendesen kiáltó jelként „elővételezi azt az eszkatológikus egyházat, amely már szilárdan birtokolja és szemléli Istent, felidézve az egész keresztény nép számára azt, hogy mindenki alapvetően az Istennel való találkozásra van hivatva, s megjelenítve azt a célt, mely felé az egész keresztény közösség halad”.¹¹

Virrasztó emlékezés

„Amikor egy testvér azt kérdezte Izajás abbától, hogy mit kell tennie annak, aki a csendes szemlélődésben él, így válaszolt: »A szemlélődőnek erre a három dologra van szüksége: Szüntelen istenfélelemre, kitartó könyörgésre és arra, hogy szíve soha ne távolodjon el Isten emlékezetétől.«¹²

A szemlélődő szerzetesi élet mai jelentésének keresésében is mérvadó lehet a korai szerzetesi hagyományban kikristályosodott és általánosan elterjedt eszmény, miszerint a szerzetesi élet Isten emlékezete, *memoria Dei*, a szemlélődő pedig virrasztó (*neptikus*), a saját és a világ lelke fölött örködő választott, aki emlékezésével emlékeztet, dicséri Istent és hálát ad neki az egész világért az egész emberiség nevében.

A szemlélődő élet mindenekelőtt emlékezés és virrasztás *a liturgikus ünneplésben, az Ige hallgatásában*. Az eucharisztikus emlékezésből merített élet, az ünnepelt húsvéti misztérium járja át a zsoltaozás és a *lectio divina* időt megszentelő gyakorlatát. Az imaórákban a szerzetes nappal és éjjel Isten hatalmas tetteiről (*memoria mirabilia Dei*) elmélkedik. A közösség a zsolozsmában hangot ad az ember kiáltásának, aki tapasztalja saját elégtelenségét és szorongattatott voltát, találkozik bűnének mélységével, felismeri teremtett mivoltát, segítségül hívja az üdvözítő irgalmat, csodálattal és hálával válaszol mindarra, amit könyörülő Istenétől kapott, aki soha nem hagyja el őt. Mindezek révén a szerzetes életének, saját élettörténetének minden perce az Üdvtörténet eseményeibe ágyazódik, a Lélek működésének köszönhetően képessé válik arra, hogy szívében állandóan teret adjon Isten működésének. Aki így hallgatja és imádkozza az Igét, az Cassianus szerint mintegy a Szentírás „szerzőjévé válik”,¹³ a befogadásnak olyan terét nyitja meg, melyben az Ige mindenki számára tápláló gyümölcsöt hoz. Isten emlékezetéhez a szemlélődő szerzetes életében meghatározott forma társul: a húsvéti misztérium, a kereszt és a feltámadás titka. A csendes magányban megtapasztalt lelki küzdelem a szenvedélyekkel, az emlékezést zavaró gondolatokkal, a kiüresedés, a gyengeség, a Krisztussal való keresztre feszítettség útja. De az ő halál felett aratott győzelme révén éppen ez nyit meg a szenvedélyektől szabad, új ember születésére, a Lélek kiadására, a belső imádság egyszerre sötét és fénytől elárasztott tapasztalatára.

Emiatt lehet a szemlélődő élet az Isten Országának jele, azé a reményé, hogy a már most köztünk lévő Ország az örök beteljesedés felé tartó dinamikába hív minket. Isten

¹¹ Uo. 4. Vö. *Vita consecrata* 59.

¹² Szkétiszi (Gázai) Izajás: *Aschetikon*, 26,3. (*Tou hosiou patros hemon abba Esaiou logoi* 29. Ed. Soterios Schoinas. Volos, 1962, 171.) A tágabb jelentésű „hészükhia” szót szándékosan fordítottam a szűkebb „szemlélődés” kifejezéssel.

¹³ Cassianus: *Conlationes* X, 11. Magyarul: *Az egyiptomi szerzetesek tanítása*, I. (Ford. Simon Árkád.) Magyar Bencés Kongregáció, Pannonhalma – Tihany, 1998, 291.

elsőségének, Isten uralmának élő tudatosítása, Krisztus emlékezete, aki a történelem egyetlen értelme és végcélja. Az üdvösségre vezető szövetségé, melyet a Bárány vére kézzel fogható és örök szeretettel pecsételt meg. Emlékezni mindarra, amit kaptunk, az ígéretre, amiért élünk, a szövetségre, mely formát ad az életünknek, végső sorsunkra, mely az Istennel való egység: ez a szemlélődő élet alapja. Szemben a korunkat uraló „képi kultúrával, mely az életnek pillanatnyi látvány-jelleget kölcsönöz”,¹⁴ a szemlélődő emlékezés a keresett és újra meg újra ajándékba kapott identitás biztos alapjául szolgálhat. A szemlélődő élet ennek az emlékezésnek az ünneplése. Ünnepelni pedig azt jelenti: élni. Élni az üdvtörténet fényében és megélni a Hagyományt, mint állandó inspirációt a jelenre nézve; a maga teljességében akarni élni a jelent, mint az Istennel való találkozás egyetlen lehetséges idejét; prófétai szemmel tekinteni a jövő felé, mely a céltalan bizonytalanság helyett a Találkozás, a Fiúban való teljes örökbefogadásunk, a Szentháromság ismerete felé tart.

A szemlélődő élet virrasztó emlékezés-jellege valósul meg azokban a konkrét keretekben is, ami az ilyen jellegű szerzetesi életformát alkotja, ami a sajátja. Mindenekelőtt *a közösségi életben*, mely sajátos egyház-tapasztalatra, a kommunió intenzív megélésére törekszik, s ami az összezártság pusztá tényéből egyáltalán nem következik automatikusan, sőt. A szemlélődő közösségek szoros együttélésének következménye, hogy minden testvér emberi korlátai feltárulnak a maguk csupasz voltában, s mindez újra meg újra arra hívja a testvéreket, hogy a másokban a hit szemével Isten jelét, Isten jelenlétét keressék. Különösen is igaz rájuk, hogy „a testvéri élet az a teológiai hely, amelyben megtapasztalható a feltámadott Úr misztikus jelenléte”.¹⁵ A szemlélődő közösségeket egységben tartó elfogadás és befogadás mindenféle emberi együttélés számára tanúságtétel és felhívás a békére, élő emlékezete annak, hogy Isten az örök életre együtt akar minket elvezetni,¹⁶ hogy „felebarátunktól függ életünk és halálunk”.¹⁷ A szemlélődő élet békére való felhívásának sok beszédes példája közül a közelmúltban aktualitása miatt is kiemelkedik a tibhirine-i trappisták tanúságtétele. Nem mintha a világra jellemző, kapcsolatokat megmérgező hatalmi játszmák és rivalizálás ismeretlenek volnának a szemlélődők számára, sőt, a szív csendjében a mélyen emberi voltunkban gyökerező indulatok még erősebben hallatják a hangjukat. De a nyugati szemlélődő rendekre jellemző cönobita hagyomány számára egyértelmű igazság, hogy a közösségi élet nem opció, hanem a szemlélődés hitelességének fokmérője: a kommunió egységéből való kiszakadás következménye a kontemplatív szerzetes életében olyan elszigetelődés, mely a lélek halálához vezet.

A szemlélődő életforma virrasztó és emlékeztető küldetésének velejárója és szerves része a rá jellemző *aszkézis*. Az önmegtágadás értelmezési kulcsa ma már egyre kevésbé a test sanyargatása, sokkal inkább a távolságvétel mindattól, ami fölösleges, ami szétszór, ami elvonja a figyelmet. Az aszkézis ma alapvetően az egyszerűségekre való törekvésben, az étellel szemben támasztott elvárásokról, sikerekről, emberi vigasztalásról való lemondásban, a belső áttetszőség keresésében, az ego és a bűnösen „saját” elleni küzdelemben ragadható meg leginkább. Ezek vezetnek el a szabadságnak ahhoz a tapasztalatához, melyben a szerzetes örömeiben így kiált: „Olyan lettem, mint egy igás állat, mégis mindig veled vagyok”.¹⁸ A szemlélődő életforma aszkézisének szerepe tehát nem más, mint hogy az állandó megtérésnek azon az útján vezeti a szerzetest, mely a virrasztó emlékezet ébren tartásához szükséges. A szemlélődő közösségekre jellemző stabilitási fogadalom és klauzúra a közösséghez, házhoz,

¹⁴ *Instrumentum laboris* az 1994-as szinódushoz, 4.

¹⁵ *Verbi Sponsa* 6. Vö. *Vita consecrata* 42.

¹⁶ Vö. Szent Benedek *Regulája* 72,12.

¹⁷ *Apoph. Alph.* görög: PG 65, 77B, magyar: *A szent öregek könyve*. (Ford. Baán István.) Bizantinológiai Intézeti Alapítvány, Budapest, 2001, 29.

¹⁸ Szent Benedek *Regulája* 7,50 idézi Zsolt 72,22–23.

előjáróhoz való hűség révén az elköteleződés olyan pecsétje, mely képes megnyitni az emberi affektivitást a Krisztus testében való együttélés teljes örömére.

Isten emlékezetének őrzéséhez és a világ felett való virrasztáshoz a szemlélődő szerzetesi élet monasztikus hagyományában még két fontos dolog tartozik: a *munka* és a *vendégfogadás*. A bencés-ciszterci-trappista vonalhoz tartozó szemlélődő közösségek sokszor kemény fizikai munkát végeznek. Mindez nemcsak a szegényekkel való sorsközösség vállalását jelenti, hanem egyben tanúságtétel arról, hogy a munka nem szolgaság, hanem méltóság, felelősség, a kenyerét mindennapi munkával kereső ember kreativitása, aki a nap terhét és a holnap bizonytalanságát a Gondviselésben bízva éli meg. A Krisztussal való egységet kereső és az egyház misztériumát elvonultságban megélt szemlélődő közösségek monasztikus családjainak sajátossága, hogy Isten emlékezetének az imént felvázolt tapasztalatát megosztják mindazokkal, akik vendégként részesülni akarnak benne. A közösségek sokakat vonzó vendégházai arra hívják a pusztába látogatót, hogy adja át magát a szerzetesek liturgikus imádságának, a hely csendjének, a természet szépségének, hogy megtapasztalja a teljes egészében Istenre irányuló és mély emberségtől átítatott élet intenzitását. A szemlélődő élet házainak bezártsága csak arra szolgál, hogy a világ életétől való távolságvétellel megvalósulhasson az a szeretet, mely a valódi befogadás alapfeltétele.

Az öröklét változó hajlékai

Annak ellenére, hogy a szemlélődő szerzetesi élet az Isten időtlenségének megtapasztalására való meghívást jelent, s az életforma alapjai sok évszázada változatlanok, a szerzetesközösségeknek mégis szembe kell néznie azokkal a kihívásokkal, melyek elé a megváltozott történelmi és társadalmi helyzet állítja őket.

A szemlélődő szerzetesrendeknek a más életformát élő szerzetességhez hasonlóan mindenekelőtt azzal kell megküzdeniük, hogy amíg a nyugati világban erejük és jelentőségük egyre csökken, addig Ázsia és Afrika egyházaiban számos új, nagy létszámú közösségük született új jellemvonásokkal és kihívásokkal. Az európai házak elöregedése és létszámcsökkenése a húsvéti misztérium elmélyítésére hívja a kontemplatív közösségeket, a Lélek örök fiatalságának megtapasztalására, aki az agóniában is képessé tesz az örömteli tanúságtételre, s a búzaszem reményét ajándékozza a bezárás előtt álló monostorok testvéreinek és nővéreinek. A szigorúan szemlélődő és monasztikus rendekre általában jellemző helyhez kötöttség a szerzetesek számára még fájdalmasabbá teszi a közösségek összevonással, áthelyezéssel járó megszűnését.

Ezzel együtt a rendek vezetői számára megnyílik az egyetemességre való tudatosabb nyitottság igénye és az interkulturális párbeszéd gazdagító, ugyanakkor rögzítő útja. A fiatal egyházakban létrejövő új alapításokkal kapcsolatos nagy kihívás abban áll, hogy a szemlélődő szerzetesi élet alapvető értékeit úgy kell világosan, pontosan, felelősen megfogalmazni és képviselni, hogy mindez ugyanakkor alázattal és tisztelettel nyitott maradjon az alapítás helyének emberi, kulturális értékeire. Az inkulturációnak ez a merész útja lehetőség a tisztulásra, a lényeges és lényegtelen világosabb megkülönböztetésére, de nem mentes az identitásvesztés veszélyétől. Ennek a folyamatnak a része, hogy a kontemplatív közösségek jelentős szerepet kapnak és vállalnak a vallásközi párbeszédben, illetve missziós lényegük is új szintet kap, és új lehetőségeket hordoz „különösen azokon a vidékeken, ahol kiváltképp becsülik a vallásos kontemplatív életet, az aszkézist és az Abszolútum keresését”.¹⁹

¹⁹ II. János Pál pápa *Redemptoris missio* kezdetű enciklikája 69. „Ezért jogos az óhaj, hogy a szemlélődő élet különböző formái – mint az Evangéliumba gyökerezés kifejeződései – *jobban terjedjenek a fiatal egyházakban*, főleg a világnak azon részein, ahol más vallások vannak többségben. Ez lehetővé teszi majd a tanúságtételt a keresztény aszkézis és misztikus tanítás hagyományának erejéről, és segíteni fogja a vallások közti dialógust is.”
Vö. *Vita consecrata* 65.

Sajátos, a nyugati világban élő szemlélődő közösségekre egyre inkább jellemző újdonság, hogy a globalizáció, a mobilitás és a könnyű kommunikáció miatt ezek a közösségek is sokkal inkább nemzetközivé váltak. Ily módon a kontemplatív közösségek sokhelyütt a kommunió egyháztapasztalatának nagyszerű példái, s az idegengyűlölettel és erősödő nacionalizmussal szemben az egyetemesség és befogadás csendes felkiáltójelként tudnak lenni. A más országban lévő szerzetesközösségbe belépők számának növekedése a korai szerzetességben is jelenlévő *xeniteia*, „idegenség” eszményét éleszti fel, önátadásuk radikálitása pedig származási helyükön is lelki gyümölcsöket terem. Elég, ha a szlovéniai Pleterje karthauzi monostorában vagy a csehországi Novy Dvůr-i trappistáknál élő magyar testvérekre vagy francia, német és olasz monostorokban élő magyar nővérekre gondolunk.

Számos kihívást támaszt a nyugati világ szemlélődő közösségei számára a megváltozott társadalmi, emberi, jogi környezet. Ha például a szerzetesek munkájának kérdését vesszük szemügyre, egyértelmű, hogy a korábbi modellek már nem alkalmazhatók, a nagy birtokokkal nem rendelkező közösségek megélhetése nem kis problémát jelent. Az egyházi ruhák, édességek és képeslapok készítéséből és helyi értékesítéséből, ami sokhelyütt a klauzúras nővérközösségek hagyományos munkája volt, ma már lehetetlen fenntartani nagy és régi ingatlanokat. Az egyre összetettebb jogi szabályozás miatt megnövekedett adminisztráció, a piacon való jelenlét szükségessége, a létszámcsökkenés és a hiányzó szakmai kompetenciák miatt megjelenő világi munkatársak jelenléte a monostorokban mind nehéz döntéshelyzetek elé állítják a közösségeket. Ha mindehhez még hozzávesszük az orvosi ellátás, a bevásárlás, beszerzés kérdését, vagy az idős és beteg szülők ellátásának problémáját, egyértelműen látszik, hogy a klauzúra megtartása ma több rugalmasságot és nagyobb felelősséget igényel az előjáróktól és minden szerzetestől.

Több más olyan társadalmi, jogi tényezőt lehetne felsorolni, amik a közösségek életének szervezési, gyakorlati szintjén okoznak nehézségeket. Ezeknél azonban még komolyabb problémát jelenthetnek azok a társadalom átalakulásával járó belső, lelki és pszichés zavarok, melyektől nem mentesek a szemlélődő közösségbe érkezők. A biztos családi háttér hiányából fakadó identitásproblémák, a generációk közötti távolság, a tekintély elutasítása, a szubjektivizmus és az elköteleződésre való képtelenség, a függőségben kényszerítő telekommunikáció, a korán elkezdett szexuális élet és az interneten elérhető pornográfia mind olyan jelenségek, melyeket a ma szerzetessé válók magukkal visznek a monostor falai közé is, s amelyek komoly viharokat támasztanak a szív csendjében és a szorosan összezárva élő közösségben egyaránt.

Emiatt egyre nagyobb hangsúlyt kell fektetni a megfelelő emberi, spirituális és teológiai képzésre, aminek megszervezése azonban a szigorú klauzúrát tartó és egyre szűkösebb emberi erőforrásokkal rendelkező közösségekben nem kis feladat. Az egyházi tanítóhivatal dokumentumaiban fontos alapelveket fogalmaz meg, és hasznos szempontokat nyújt a szemlélődő közösségekben zajló formációval kapcsolatban,²⁰ ezek megvalósítására azonban csak akkor van esély, ha megfelelő együttműködés jön létre az egyes szerzetesrendek házai vagy akár különböző szemlélődő rendek egy adott területen élő közösségei viszonylatában.

*

A nyugati egyházban létszámában kicsi, de hatásában, kisugárzásában felbecsülhetetlen szemlélődő szerzetesség mustármagként elrejtve, nagypéntek és nagyszombat csöndjében létezik egy zajos társadalom peremén, vagy inkább szívében. Hivatása ma sem más, mint az elmúlt évszázadokban: az emberi élet legalapvetőbb dimenzióját egész életet kitöltő

²⁰ Például *Verbi Sponsa* 22. In: *Szentszéki dokumentumok*, i. m. 420. *Potissimum institutioni. A szerzetesintézményekben folyó képzés irányelvei* 73–85. In: uo. 234–238.

valóságként megélve tanúságot tegyen a feltámadt Krisztus jelenlétéről az egyházban és a világban. Szavak nélkül hirdeti az állandó radikális megtérés, az Istennel, önmagunkkal és felebarátunkkal való kiengesztelődés lehetőségét. Jelként sugározza, hogy az ember teremtett természeténél fogva képes a végtelen és az abszolút befogadására. Tanúskodik a lélek szabadságáról, s arról, hogy ez a szabadság éppen az engedelmesség és a valahová tartozás tartós kötelékében valósítható meg. Tanúskodik a klauzúrában megélt radikális szegénységgel járó lelki gazdagságról, s a gazdasági és ökológiai krízissel küzdő emberiségnek az önkorlátozás és mások felé nyitó és befogadó szeretet megoldását kínálja. Végül a szemlélődő életet élő szerzetesség a testitől különböző, annál sokkal nagyobb távlatokat megnyitni képes lelki termékenység tapasztalatában részesülve az egyház életének forrása, megújulásának művelője szerte a világon. Olyan ajándék, melyet becsülni, segíteni és óvni hivatott minden egyházi előljáró, s amelynek magyarországi erősödéséért, terjedésért mindenkinek érdemes tennie és imádkoznia.